१४ (छा. ५२७ पृ.)-यदि सरस्वतीकण्ठाभरणीयं रूपकरूपकं संकल्पते तर्हि पञ्चदश १५ रूपकाणि स्युः । एतदुदाहरणं तु—'मुखपङ्कज-रङ्गेऽस्मिन् भ्रूलता-नर्तकी तव । लीलानाट्या-मृतं वृष्टौ सखि ! यूनां निषिञ्चति ॥' इति दिक् ॥

(६) परिणामः । उदा०-'सितेनो—' । प्रकाशादिमते त्वस्य रूपकालंकारेऽन्तर्भावः ॥

(७) संदेहः । अयं शुद्धो निश्चयगर्भो निश्चयान्त इति त्रिधा । उदा०-'किं तारुण्य-' । 'अयं मार्तण्डः-' । 'किं तावत्-' ॥

(८) भ्रान्तिमान् । उदा०-'मुग्धा-' ॥

(९) उल्लेखः । उदा०-'प्रिय इति—' । अयमनेकधाप्यतिशयोक्तावन्तर्भवतीति प्रकाशानुयायिनः । 'कस्याप्यतिशयस्योक्तिरित्यन्वर्थविचारणात् । प्रायेणामी अलंकारा भिन्ना नातिशयोक्तितः ॥'

(१०) अपह्नुतिः । इयमपह्नवपूर्वके आरोपे, आरोपपूर्वकेऽपह्नवे चेति द्विधा । उदा०-'नेदं नभोमण्डल-' । 'एतद्विभाति—' । इयं च श्लेषाश्लेषाभ्यामपि संभवति । उदा०-'काले वारिधराणा-' । 'इह पुरो-' । कुवलयानन्दे त्वियं पोढा (छा. ५३६)

(११) निश्चयः । उदा०-'वदनमिदं-' ॥ अयं प्रकाशादावनुक्तः ॥

(१२) उत्प्रेक्षा । इयं वाच्या प्रतीयमाना (गम्या) इति द्विधा । तत्र वाच्योत्प्रेक्षायाः—'उरुः-' इति, जात्युत्प्रेक्षा 'ज्ञाने-' इति, गुणोत्प्रेक्षा 'गङ्गाम्भसि-' इति, क्रियोत्प्रेक्षा 'मुखमेणीदृशः—' इति, द्रव्योत्प्रेक्षेति चत्वारो भेदा भावाभिमाने, 'कपोल-' इत्येवमादयस्तावन्तोऽभावाभिमाने, मिलित्वा अष्टौ ८, एते निमित्तस्य गुण-क्रियारूपत्वेन षोडश २×८=१६, तत्रापि जातिगुणक्रियाणां द्वादशभेदाः स्वरूपफल-हेतुगम्यत्वेन षट्त्रिंशत् ३+१२=३६, द्रव्यस्य तु केवलं स्वरूपोत्प्रेक्षणसंभवाच्चत्वार इति मिलित्वा चत्वारिंशत् ४+३६=४०, तत्रापि स्वरूपोत्प्रेक्षायाः षोडश भेदा उत्प्रेक्षानिमित्तस्योपादानानुपादानाभ्यां द्वात्रिंशत् ३२, द्वादशभिः फलोत्प्रेक्षाभिस्तावतीभिरेव हेतूत्प्रेक्षाभिः सह षट्पञ्चाशत् ३२+१२+१२=५६ ॥

प्रतीयमानोत्प्रेक्षायास्तु षोडश भेदाः फल-हेतुगम्यत्वेन द्वात्रिंशत् १६×२=३२ ॥

सापह्नवोत्प्रेक्षा । उदा०-'अश्रुच्छलेन-' । श्लेषहेतुगा । उदा०-'मुक्तोत्करः-' । उपमोपक्रमोत्प्रेक्षा । उदा०-'पारे जलं-' ॥

अत्र—

'यदायमुपमानांशो लोकतः सिद्धिमृच्छति ।
तदोपमैव येनेव-शब्दः सादृश्यवाचकः ॥
यदा पुनरयं लोकादसिद्धः कविकल्पितः ।
तदोत्प्रेक्षैव येनेव-शब्दः संभावनापरः ॥'

इति चक्रवर्तिश्लोकावप्यनुसंधेयौ ।

(१३) अतिशयोक्तिः । इयं पञ्चधा । तत्र । भेदेऽभेदः-'कथमुपरि-' । अभेदे भेदः—'अन्यदेवा-' । संबन्धेऽसंबन्धः—'अस्याः सर्गविधौ-' । असंबन्धे